

Öğretmen Adaylarının Sosyal Medya Etiğine İlişkin Görüşlerinin Etik İkilem Senaryolarıyla İncelenmesi*

Özge MISIRLI, Abdullah KUZU**

Öğretmen Adaylarının Sosyal Medya Etiğine İlişkin Görüşlerinin Etik İkilem Senaryolarıyla İncelenmesi

Investigation of The Views of Teacher Candidates' Social Media Ethic Through Ethical Dilemma Scenarios

Özet

Abstract

Teknolojinin yaygınlaşmasıyla birlikte etik dışı davranışlarda bulunmak daha kolay bir hal almıştır. Gerek maruz kalınan olaylar gerekse gözlemlenen davranışlar temel alınarak aslında etik olmayan pek çok davranış normalleşmiş, çok sayıda insan tarafından sıklıkla yapılar hale gelmiştir. Mason (1986) tarafından ortaya konulan modelin temel alındığı bu araştırmanın amacı öğretmen adaylarının sosyal medyadaki etik davranışlarına ilişkin profillerini ortaya koymaktır. Araştırmada 23 öğrenci ile üç grupta odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmelerinde araştırmacı tarafından yazılmış olan etik ikilem senaryoları kullanılmış ve öğrencilerin bu senaryolar üzerinden tartışmaları sağlanmıştır. Yapılan odak grup görüşmelerine göre öğrencilerin birkaçı dışında hepsinin kendilerine sağlayacakları faydaların etik davranışlarının önüne geçtiği, kendi menfaatleri söz konusu olduğu zaman etik dışı davranmaktan çekinmeyebilecekleri yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlar arasında olduğu söylenebilir.

With the wide-spread use of technology, it is now easier to demonstrate unethical behaviors. Considering not only the events experienced but also the behaviors observed, it could be stated that a number of unethical behaviors are regarded as normal, and numerous people frequently demonstrate such behaviors. Based on Mason (1986) PAPA (Privacy-Accuracy, Property, Accessibility) model the main purpose of the present study was to reveal the profiles related to preservice teachers' ethical behaviors in social media. In order to collect the research data, focus group interviews were held with 23 students in three groups. For the focus group interviews, ethical dilemma scenarios authored by the researcher were used, and the students made discussions based on these scenarios. In the study, according to the focus group interviews, except for a few of the students, all of them reported that the related benefits outweighed their ethical behaviors and that they would not hesitate to demonstrate unethical behaviors for the sake of their own benefits.

Anahtar Kelimeler: Sosyal Medya, Sosyal Medya Etiği, Öğretmen Adayları, Etik İkilemler

Key Words: Social Media, Social Media Ethic, Teacher Candidates, Ethical Dilemmas

1. Giriş

Etik, günümüzde sıklıkla tartışılan konulardan biri olan ve zaman zaman ahlak ile aynı anlamda kullanılan kavramlardan biridir. Ahlak, bireysel, grupsal ya da toplumsal olarak yaşanan bir şey olmasına rağmen etik, ahlakı ele alan ahlak görüşlerini ve öğretilerini sınıflandıran ve eleştiren

* Bu çalışma birinci yazarın doktora tezinden üretilmiştir.

** Özge MISIRLI, Arş.Gör.Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, ozgeekarakus@gmail.com, ORCID ID orcid.org / 0000-0002-6135-6815, Abdullah KUZU, Prof.Dr., Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi, aku-zu@anadolu.edu.tr, ORCID ID orcid.org / 0000-0002-1030-0424

felsefe disiplininin adı olarak tanımlanmaktadır (Özlem, 2004). Bu tanımdan yola çıkarak ahlakın daha bireylere özgü ve toplumdan topluma değişebilir olduğunu, etiğin ise sınırlarının daha net çizgilerle belli ve genel geçer olduğunu söylemek mümkündür. Günlük hayatımızda ahlak ve ahlaksızlık kavramlarını daha çok cinsellikle ilgili konularda kullanmamıza rağmen, etik ve etik dışı kavramlarının daha çok iş ve profesyonel topluluklara ilişkin cümlelerin içinde kullanıyor olmamız da yine bunun önemli bir göstergesidir (Thiroux ve Krasemann, 2012). Bu araştırma kapsamında sosyal medya etiği çalışılıyor olsa da bu terimin ortaya çıkmasına temel oluşturan medya etiği, bilgisayar etiği ve internet etiği kavramlarını göz ardı etmemek gerekmektedir.

Günümüzde teknolojinin gelişmesinin beraberinde getirdiği medyanın değişimi nedeniyle, bilginin üretimi ve tüketimi tamamiyle dönüşmüştür. Günümüzde özellikle basılı medyanın yerini çevrimiçi haber kaynakları almıştır. Özel olarak medyadan bahsedilecek olsa da aslında değişen sadece haber kaynakları değildir. Bununla birlikte iletişim şeklimiz, araştırma şeklimiz de değişmiştir. Bu değişim, önceleri sadece medya için geçerli ve yeterli olabilecek etik kavramını değiştirmiş, beraberinde de etik sorgu ve yeni standartların ihtiyacını doğurmuştur, çünkü internet insanların birbirleriyle ve kurumlarla etkileşim şekillerini tamamiyle değiştirmiştir. Genel olarak teknolojinin yayılmasından sonra, kişiler, kurumlar arasındaki iletişim daha kolay hale gelmiş, bilgi alışverişi daha kolaylaşmıştır (Bowen, 2013), ancak bu durum beraberinde çeşitli etik sorunları da gündeme getirmiştir. Dolayısıyla medya etiği dışında bilişim etiği olarak tanımlanan başka etik standartların da gündeme getirilmesini gerektirmiştir. Ancak sonrasında bu kavram da tek başına yeterli olmamış, internetin hayatımıza girmesiyle birlikte bilgisayara ilişkin etik sorunlar devam ederken, internet, sunduğu olanakların yanı sıra beraberinde farklı sorunlar da getirmiştir. Böylece bilgisayar etiği kavramından daha fazla özelleşmiş internet etiği kavramı ortaya çıkmıştır. Bugün yaşamımızda hem medya hem bilgisayar hem de internet fazlasıyla yer almakla birlikte özellikle gençler arasında sosyal medya kullanımı özel olarak daha fazla öne geçmiştir. Bu noktada bilişim etiği, internet etiği kavramları çok geniş kalmaya başlamakta, sosyal medya etiği olarak tanımlanabilecek daha dar kapsamda bir tanıma ihtiyaç duyulmaktadır.

Çok sayıda ve pek çok amaç için kullanılabilir olan ve kullanıcıların kendi ilgileri doğrultusunda kullanmayı seçtikleri sosyal medya siteleri pek çok insanın özellikle de gençlerin günlük yaşantılarının bir parçası haline gelmiştir. Sosyal medya sitelerinin sunduğu olanaklar çeşitli etik sorunların ortaya çıkmasını kolaylaştırmıştır.

Genel olarak sosyal medya kullanım amacı yabancılarla tanışmak olmasa da, kullanıcılar bir süre sonra ortak amaçlar ya da ilgiler doğrultusunda gerçek hayatta tanımadıkları, sadece çevrimiçi ortamda tanıştıkları pek çok insanla arkadaşlık kurmaktadır. Lenhart (2015) %57' si sosyal medya ya da çevrimiçi oyunlar sayesinde arkadaş edinen 13-17 yaş grubundaki bireylerin %64' ünün sosyal medya aracılığıyla yeni arkadaşlar edindiğini belirtmiştir. Bu durum aslında sosyal medya hesapları oluşturulurken hesap sahibinin pek çok soruyu yanıtlayarak kendisini tanımlaması, ilgi ve amaç gibi o ortamda bulunma sebebinin belirtmesiyle daha kolaylaşmaktadır (Boyd ve Elison, 2008)

Yaygın olarak kullanılan sosyal medya siteleri göz önüne alındığında, genelde hepsi aynı amaca hizmet etse de özellikle bazı sosyal medya sitelerinin farklı yönleriyle daha fazla ön plana çıktığını söylemek mümkündür. Örneğin sosyal medyada resimlerle var olmak isteyen kullanıcılar Instagram kullanmayı tercih ederken, daha çok kendi görüşlerinin yazılı olarak ifade etmek isteyenler ise Twitter'ı tercih etmektedir. Bu durum göz önüne alındığında sosyal medya etiğine ilişkin yapılabilecek etik dışı davranışlar da temelinde benzer olsa da sosyal medya sitelerinin sunduklarına göre farklılık göstermektedir. Her sosyal medya sitesinin özelliklerinin ve kullanıcılarına sunduklarının değişmesi, sosyal medya sitelerinin, farklı etik dışı davranışları kolaylaştırmasını da beraberinde getirmiştir.

Sosyal medyada var olan olası etik sorunlar göz önüne alınarak Mason (1986) tarafından ortaya konan ve bilişim etiği konusunda geçerliliğini hala koruduğu söylenebilecek olan PAPA çerçevesi sosyal medyanın yaygınlaşmasıyla birlikte Parrish Jr. (2010) tarafından yeniden yorumlanmıştır. Bu çalışmaya göre PAPA etik çerçevesinin boyutları şu şekilde yorumlanmıştır.

1. Gizlilik: Sosyal ağ sitelerinde bilgi paylaşırken sadece bir kişiye ilişkin bilgilere ilişkin gizlilik değil, paylaşılan bu bilgi ile ilgili diğer kişilere ilişkin gizlilik de önemlidir.
2. Doğruluk: Sosyal ağ sitelerinde bilgi paylaşırken, birey bilgiyi paylaşmadan onun doğruluğunu garanti altına alma sorumluluğundadır.
3. Fikri mülkiyet: Kullanıcılar sosyal ağ sitelerinde daha sonra tekrar düzenlemek ya da silmek isteyecekleri bilgiyi ve başkalarına ilişkin, başkalarının üretimi olan bilgiyi izinsiz paylaşmamalıdır. Sonrasında paylaşılan bilginin tamamıyla silinmesi ya da düzenlenmesi olanaklı olmayabilir.
4. Erişim: Paylaşılan bilginin başka kişi ya da programlarca erişimine izin verme sorumluluğu sosyal ağ sitesi kullanıcısının sorumluluğundadır.

Sosyal medya etiğinin boyutlarının kapsamaları incelendiğinde, bilişim etiğinde var olan bu boyutların artık iç içe girdiğini söylemek mümkündür. Özel yaşamın gizliliği hakkı görsel-işitsel malzeme paylaşımı, etiketleme özelliğinin kullanımı veya sosyal medya ortamlarındaki içeriğin izinsiz aktarılması gibi çeşitli şekillerde ihlal edilebilmektedir (Binark ve Bayraktutan,2013). Bahsedilen üç durum da sosyal medya kullanıcılarının çoğunluğunun yaptığı etik dışı davranışlardır. Kullanıcılar, başkalarına ait fotoğrafların izinsiz paylaşımıyla özel hayatların gizliliğini ihlal etmiş olurken, etiketleme kullanarak çok masun görünen bu davranış ile konum bilgisi ve kiminle oldukları gibi kişiye özel bilgileri farklı insanlarla paylaşmanın da ötesinde kendisi dışındaki üçüncü bir şahsın erişilebilirliği konusunda da etik ihlal yapmaktadır. Ayrıca sosyal medya üzerinden kurulan gruplarda paylaşılan iletiler ya da kişilerin birbirlerine yazdıkları yorumların başka gruplarda fotoğraf şeklinde de paylaşıldığı sıklıkla rastlanan bir durumdur. Bu durumda da yine üçüncü şahısların hem özel hayata ilişkin gizlilikleri hem de fikri mülkiyet hakları ihlal edilmiş olmaktadır. Sosyal medya sitelerindeki gizlilik ayarlarına ilişkin sosyal medya sitelerinin birbirinden farklı sunduğu imkanlar olduğu görülmektedir. Örneğin LinkedIn, kullanıcılara belirli bir ücret karşılığında başkalarının paylaştıklarına erişebilme şansı verirken, MySpace hesap oluşturma aşamasında kullanıcıya, herkese açık ya da

sadece kullanıcının kendi arkadaşları tarafından görüntülenecek profiline ilişkin ayarları yapma izni vermektedir (Boyd ve Elison, 2008). Facebook ise bu konuda farklı bir yaklaşım izlemekte ve kullanıcı hesapları hesabın oluşturulması aşamasında kendiliğinde herkese açık oluşturulmaktadır. Ancak sonrasında kullanıcının hesabının görünürliğünde “sadece arkadaşlarım”, “arkadaşlarımın arkadaşları” gibi farklı ayarlar yaparak hesabın gizlilik ayarlarının yapılmasına izin vermektedir (Acquisti ve Gross, 2006).

Fikri mülkiyet açısından sosyal medya incelenecek olduğunda, sosyal medyada yapılan paylaşımların kamusallaştırıldığı ve anonimleştirildiği en yaygın görülen fikri mülkiyet ihlali olarak karşımıza çıkmaktadır (Binark ve Bayraktutan, 2013). Bu durum, her hangi birinin yazdığı bir sözü, kullanıcının kendisi yazmış gibi göstermesi kadar basit algılanmamalıdır. Kimi zaman kaynak gösterilerek bu sorunun önüne geçileceği düşünülse de enformasyonu üreten açısından düşünüldüğünde tek başına kaynak gösteriminden çok, paylaşım için izin almak bu noktada daha öncelikli ve önemlidir.

Mason (1986) tarafından ortaya konan boyutlardan bir diğeri olan erişime ilişkin etik dışı davranışlar sıklıkla izinsiz etiketleme olmaktadır. Gerek internet gerekse sosyal medya zamandan ve mekandan bağımsız olarak kişileri bir araya getirmekte ve ilgi alanlarıyla ilgili gerçek hayatta ulaşılması güç kişi ve bilgilere erişmeyi olanaklı hale getirmektedir. Ne var ki, bu durum hem onayları dışında üçüncü şahıslara erişimi hem de aslında paylaşılması istenmeyen bilgi ve belgelerin paylaşılarak onlara erişimin sağlanması açısından etik dışı durumlara sebebiyet verebilmektedir. Sosyal medya sitelerinin bir zaman çizelgesi şeklinde kullanıcıya dair bilgileri tutması ve bu bilgilerine farklı kurumlarca ulaşılabilme ihtimali de yine erişimle ilgili bir etik sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Henderson, Auld ve Johnson, 2014)

Bilişim etiğinin boyutları göz önüne alındığında belirlenen boyutlardan sonuncusu olan doğru luğa ilişkin içeriğin tamamlanmadan ve doğruluğu teyit edilmeden yayınlanması, yanıltıcı etiketleme yapılması, çağın getirdiği hız olgusu sebebiyle ana kaynağa ulaşamama ve dolayısıyla erişilen bilgiyi teyit edememe ve trolleme ya da trollenme olgusu olarak karşımıza çıkmaktadır (Binark ve Bayraktutan, 2013). Sosyal medyada yayınlananların hızla yayılması ve araştırılmadan paylaşılması doğruluk boyutunda ciddi sorunlara yol açmaktadır. Ayrıca kişilerin kendilerini farklı yansıtabilmelerine ilişkin bir teyit mekanizmasının olmaması ve sitelerin beyan esaslı işliyor olması da doğruluk anlamında karşımıza çıkabilecek bir diğer etik sorundur.

Mason (1986) tarafından ortaya konan ve Perrish Jr. (2010) tarafından sosyal medya kavramı bünyesinde altında tekrar yorumlanan bu boyutlara ilişkin etik sorunlar çok dikkat çekmiyor olsa da sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Bu durumların pek çok kullanıcı tarafından etik dışı olarak yorumlanmamasının altında artık pek çok kişi tarafından yapılıyor olması ve durumun artık normalleşmiş kabul edilmesi yatmaktadır.

Bu araştırmanın amacı sosyal medyayı sıklıkla kullanan bireylerin, Mason (1986) tarafından ortaya konan bilişim etiği modelinde yer alan boyutlar açısından öğretmen adaylarının görüşlerini ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki araştırma sorularına yanıt aranacaktır.

1. Öğretmen adaylarının gizliliğe ilişkin görüşleri nelerdir?
2. Öğretmen adaylarının doğruluğa ilişkin görüşleri nelerdir?
3. Öğretmen adaylarının fikri mülkiyete ilişkin görüşleri nelerdir?
4. Öğretmen adaylarının erişime ilişkin görüşleri nelerdir?

2. Yöntem

Nitel veri toplama teknikleri ile ele alınan bu çalışmada, odak grup görüşme tekniği kullanılmıştır. Odak grup görüşmesi, belirli bir konuyla ilgili bir sorunun çözümüne yönelik katkı getirmek için önceden belirlenmiş sorular yardımıyla grubun görüşlerinin belirlendiği ve 6-8 kişilik gruplarda yürütülen bir araştırma yöntemidir (Yıldırım ve Şimşek, 2006). Yapılan odak grup görüşmelerine iki grupta yedişer, bir grupta da dokuz kişi olmak üzere toplam 23 kişi katılmıştır. Odak grup görüşmeleri öncesinde Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Eğitim Fakültesinde iletişim kurulabilecek tüm sınıflara duyuru yapılmış ve aktif olarak sosyal medya sitelerini kullanan ve görüşmeye katılmaya gönüllü olan öğrenciler ile görüşme gruplarının oluşturulmasına karar verilmiştir. Grupların oluşturulmasında öğrencilerin yabancılaşmaması açısından birbirini tanıyan öğrencilerin aynı grupta olmasına önem gösterilerek bu şekilde öğrencilerin çekinerek sessiz kalabilmelerinin önüne geçilmeye çalışılmıştır.

2.1. Veri Toplama Aracının Hazırlanması

Araştırmada veri toplama aracı olarak araştırmacı tarafından oluşturulmuş görüşme formları kullanılmıştır. Öğretmen adaylarının sosyal medya etiği hakkında karşılarına gelen etik ikilemlere nasıl çözüm üreteceklerini belirlemek için sosyal medya etiğiyle ilgili karşılaşılabilecek 4 adet etik ikilem senaryosu hazırlanmıştır. Mason (1986) tarafından ortaya konan PAPA modeli temel alınarak oluşturulan senaryolar sosyal medyada gizlilik, doğruluk, fikri mülkiyet ve erişim boyutları temel alınarak araştırmacı tarafından yazılmıştır. Senaryolar, katılımcıların karşılaştıklarında karar vermekte zorlanacakları biçimde, bir seçimde etik davranış diğer seçimde ise ailesi, arkadaşı ya da işi gibi daha duygusal yönden bağlılığı olan durumlar olacak şekilde yazılmıştır. Senaryolara ilişkin konular seçilirken katılımcıların öğrenci oldukları göz önüne alınmış ve içinde buldukları duruma ilişkin cevaplar vermeleri zor olacağı düşünüldüğünden geleceğe dair senaryolar hazırlanmıştır. Bu şekilde senaryolara daha tarafsız yaklaşabilecekleri düşünülmüştür.

Senaryoların hazırlanması aşamasında öncelikle alan yazın taraması yapılarak yaygın bilinen etik ikilem senaryoları incelenmiştir. Sonrasında ise öğrencilerle nicel veri toplama aracı hazırlanması öncesinde yapılan görüşmeler tekrar incelenmiştir. Görüşmelerin incelenmesi ve literatür taraması sonrasında hazırlanan senaryolar BÖTE bölümünden daha önce etik konusunda çalışmış olan bir uzman tarafından incelenerek, getirilen öneriler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır. Hazırlanan senaryolar EK6 de sunulmuştur. Bu senaryolar kapsamında odak grup görüşmeleri yapılmıştır.

2.2. Verilerin Toplanması

Odak grup görüşmelerinde ise öğretmen adaylarına anket maddelerindeki boyutlara paralel olarak hazırlanmış dört etik ikilem senaryosu sunulmuş ve bu konudaki görüşleri alınmıştır. Odak grup görüşmeleri 24 Nisan 2016 saat 12.12 'de 7 öğrenci ile, 25 Nisan 2016 saat 11.15'de 7 öğrenci ile ve 25 Nisan 2016 saat 15.42 'de 9 öğrenci ile olmak üzere üç odak grup görüşmesi yapılmıştır. Odak grup görüşmelerinden ilki yaklaşık 45 dk diğer ikisi ise yaklaşık yarım saat sürmüştür. Öğretmen adaylarının kendilerini görüşme sırasında rahat hissedebilmeleri ve görüşlerini rahat ifade edebilmeleri açısından birbirini tanıyan öğrencilerin aynı gruplarda olmasına dikkat edilmiştir. Odak grup görüşmeleri sırasında öğrenciler araştırmacıyı ve birbirlerini rahat görebilecekleri ve rahatlıkla duyabilecekleri şekilde oturabilmeleri için ortam uygun bir şekilde ayarlanmıştır. Görüşmeler sırasında öğrencilerden yazılı izin formuyla izin alınmıştır (EK5). Sonrasında ise öğrencilere araştırmanın genel çerçevesinden bahsedilerek görüşme esnasında kullanılacak olan senaryolar öğrencilere dağıtılmıştır. Genel çerçeveden bahsedildikten sonra ilk senaryo ile görüşmeye başlanmıştır. Görüşme sırasında yapılacak olan kaydın kalitesi açısından iki ses kayıt cihazı kullanılmıştır.

2.3. Verilerin Analizi

Araştırmada yapılan odak grup görüşmelerinin kayıtlarından elde edilen verilerin analizi için ise nitel veri analiz yöntemlerinden içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi ile temel amaç bir metin grubunun içinden konuya ilişkin kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. (Yıldırım ve Şimşek, 2006). İçerik analizine başlamadan önce öncelikle tüm kayıtlar herhangi bir değişiklik yapılmadan yazıya aktarılmıştır. Kayıtların yazıya aktarılmasında profesyonel olarak ses kaydı dökümü yapan birinden yardım alınmıştır. Sonrasında ise bir yanlışlık olup olmadığı, tüm ses kayıtları dinlenerek kontrol edilmiştir.

3. Bulgular ve Yorum

Öğretmen adaylarının sosyal medyadaki etik davranışlara ilişkin görüşlerinin belirlenmesi için yapılan odak grup görüşmeleri 1. grupta 7 öğrenci, 2. grupta 7 öğrenci ve 3. grupta 9 öğrenci olmak üzere toplam 23 öğrenciyle gerçekleştirilmiştir. Yapılan odak grup görüşmelerinde kullanılan her senaryoya ilişkin veriler çözümlenmiştir. Senaryolarda kullanılan model gereği temalar gizlilik, doğruluk, fikri mülkiyet ve erişim şeklindedir. Aşağıda ilgili temaların altında öğrencilerin görüşleri betimlendikten sonra örnekler sunulmuştur.

3.1. Öğretmen adaylarının gizliliğe ilişkin görüşleri

Öğretmen adaylarının gizliliğe ilişkin görüşlerini belirlemek için hazırlanan senaryo aşağıda sunulmuştur;

"En yakın arkadaşınızın eşi bilişim uzmanı olarak çalıştığınız şirkette işe başlamıştır. Sorumluluğunuzun bir parçası da özellikle şirketle ilgili sosyal medya yazışmalarını takip etmektir. Yazışmaları

incelerken arkadaşınızın eşi ve şirketteki bir çalışanın arkadaşlıktan öte bir yakınlığı olduğunu fark ettiniz. Sonrasında ikisinin de sosyal medya hesaplarını kontrol ettiğinizde aralarında bir ilişki olduğunu anladınız. Bir yandan arkadaşınıza durumu anlatmanız gerektiğini, diğer yandan da bu bilgiye illegal yollarla eriştiğiniz ve sosyal medya siteleri aracılığıyla bu bilgiye ulaştığınız için şikayet edilme ve işinizi kaybetme ihtimalinizi düşünüyorsunuz. Bu durumda ne yaparsınız?”

Öğrencilerin arkadaşını ya da işinden birini tercih etmesi gerektiren gizliliğe ilişkin etik ikilem senaryosunda öğrencilerden gelen yanıtların derlenerek aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 1. Gizliliğe İlişkin Öğrenci Görüşleri

<i>Gizliliğe ilişkin öğrenci yanıtları</i>	
Gizliliği önemserim	Durumu sezdirmeye çalışırım
	Başka birinin hesabına girmenin hiç bir durumda etik değil
Gizliliği önemsemem	Kendi etiğimiz/değerlerimiz daha önemli
	Kendimi onun yerine koyarım
	Nereden öğrendiğimi söylemeden durumu söyledim
	Yapılan etik dışı olduğundan söyledim

Gizliliğe ilişkin olarak öğrencilere sunulan senaryoda öğrencilerin büyük çoğunluğu ne pahasına olursa olsun arkadaşına durumu söylemeyi tercih etmiştir. Öğrenciler bu tercihlerinde rol oynayan tek önemli sebebi kendi etik kurallarının var olması biçiminde ifade etmişlerdir. Ancak verilerde dikkat çeken bir nokta ise öğrencilerin yine büyük bir kısmının bu tercihi yaparken bir yandan da işlerini kaybetmeyi göze alamadıkları ve farklı yollardan arkadaşlarına durumu anlatacaklarını belirtmeleridir. Öğrenci yanıtlarının görüşmeleri daha iyi yansıtacağı düşüncesiyle yanıtlardan bazıları aşağıda sunulmuştur.

[O2]“...şikayet edilme olasılığına karşı arkadaşşıma onla direk bu şekilde öğrendim diye söylemem ıı onun fark etmesini sağlarım ıı kocanın hani örnekler veririm facebook hesaplarında şöyle şöyle şeyler oluyor ıı senin kocan da yapmış olabilir bi kontrol etsen mi gibi ıı sezdirme ıı yöntemine giderim arkadaşşıma ona net bi şekilde söylemesem de arkadaşşımdan öğrenmesini sağlarım çünkü o benim arkadaşım net bi şekilde söylemem çünkü şikayet edilirim ki yaptığım etik bi şey değil bu yüzden sezdirme yoluna giderim”

[O7]...yani ben böyle bir şey fark ettim dediğimde en azından bunu söylememe hakkımda olacak nerden öğrendiğimi söylememe hakkımda olacak ben öyle düşünüyorum

Öğrenciler kendilerince ahlak değerleri olduğundan bahsetmiş ve bu değerleri baz alarak hareket edeceklerini belirtmişlerdir.

[O2]...etik ne kadar etik olursa olsun hani bizim kendi etiği yani tamam meslek etiğimiz var ama bizim kendi şeyimiz de var ıı değerlerimiz düşüncelerimiz de var

[O5]...ben olaya mesleki etik olarak bakmıyorum yani kurallar etik mesleki etik falan yani her şey çok mantıklı değil aslında yani ben ben biraz kişisel olarak bakıyorum yani bu benimseyemeyeceğim bir durum.....ama bu benim kişisel olarak benimseyemediğim bir durum yani başkasının özel hayatı beni ilgilendirmez yani ben buna biraz daha hani nası desem ahlak erdem vesaire o şekilde yorumluyorum

[O8] Benim yaptığım onun yaptığından az etik değil bence.

Yalnızca iki öğrenci başka birinin hesabına girmenin etik bir davranış olmadığından bahsetmiştir. Öğrencilerin ifadeleri şu şekildedir.

[O5]..yani böyle bir durumda mesela ııı böyle bi şey yapacağımı sanmıyorum yani o iş benim işim değilse ya da hani yapılmaması gereken bir şeyse hiç yani böyle bi şey olsa ben bu durumu öğrenmiş olmazdım

[O19]....sosyal medya hesaplarındaki bilgileri okumak günlük okumak gibi bi şeydir yani özel bi belgedir en yakın arkadaşım da olsa aileden biri de olsa herhangi bir şekilde görmemezlikten gelirdim yani.

Gizlilik boyutunda öğrencilere sunulan senaryolara verilen öğrenci yanıtları incelendiğinde öğrencilerin kendi menfaatlerine olacak şekilde seçimler yaptıkları ve genellikle duruma duygusal yaklaşarak empati kurdukları o nedenle de verdikleri yanıtları bu çerçevede belirledikleri görülmektedir.

3.2. Öğretmen adaylarının doğruluğa ilişkin görüşleri

Öğretmen adaylarının doğruluğa ilişkin görüşlerini belirlemek için hazırlanan senaryo aşağıda sunulmuştur;

“Üniversitede gıda mühendisliği bölümünden mezun oldunuz ancak mühendisliğin hiç size göre olduğunu düşünmüyorsunuz. Henüz ne yapacağınıza karar veremediniz fakat bir süredir blog yazıyorsunuz. Bu durumu iş haline getirmek size mühendislikten daha çekici geliyor. Gidip gördüğünüz, yemek yediğiniz yerler hakkında yazmış olduğu yazıları toparlayarak blogunuzu genişletmeye karar verdiniz. Blog yazmaya başladıktan kısa süre sonra yazdıklarınız çok fazla insan tarafından takip edilmeye başlandı ve hem bloggerlar arasında hem de çeşitli sosyal medya sitelerinde oldukça popüler hale geldiniz. Özellikle yiyecek ürünlerinin ve yeni açılan yerlerin reklamına ilişkin çeşitli teklifler almakta, siz de gidip yemek yediğiniz yerlerin ya da beğendiğiniz ürünleri blogunuzda paylaşmakta ve geçiminizi bu şekilde sağlamaktasınız. Bir gün kuzeniniz bir butik pasta dükkânı açtı ve sizden bunun reklamını yapmanızı rica etti. Her zamanki gibi gidip hem mekânı inceleyip hem de ürünlerden tattınız. Ancak mekâna ilişkin çeşitli sıkıntılarını yanı sıra ürünleri de yeterince kaliteli bulmadınız. Bu mekana ilişkin gerçek görüşünüzü blogunuzda yazarsanız kuzeninizi yazmazsanız kendinizi kandıracağınızı düşünüyorsunuz. Bu durumda ne yaparsınız?”

Doğrulukla ilgili olarak öğrencilere bloglarına ya doğru olmayan paylaşım yaparak takipçilerini kandırmayı ya da kuzenlerini kırmak pahasına doğruları yazmayı tercih etmelerini gerektiren bir senaryo sunulmuştur. Öğrencilerin birçoğu doğruları yazmak yönünde tercihlerini kullanmıştır. Bu tercihlerini yine gizlilikte de olduğu gibi genel ahlak kurallarına bağlayarak yaptıkları fark edilmektedir. Öğrencilerin yanıtları aşağıdaki tabloda derlenmiştir.

Tablo 2. Doğruluğa İlişkin Öğrenci Görüşleri

<i>Doğruluğa ilişkin öğrenci yanıtları</i>		
Doğruluğu önemserim	Hiç yazmam	Hiç yazmamayı tercih ederim
		Kendime olan saygımdan
		yayınlamam
	Doğruyu yazarım	Takipçilerin güvenini sarmamak için yayınlarım
Doğruluğu önemsemem	Ortalama bir şey yazarım	Meslek ahlakından dolayı yazarım
		Tamamen kötülemem
		Esprili/yuvarlak bir dil kullanarak iyi yönleriyle yazardım
		Yeni açılmış olduğundan doğruları yazmayarak desteklerdim

Öğrencilerin tercihlerine ilişkin dikkat çekici yanıtlar aşağıda sunulmuştur.

[O1]...ben bunu yazamam hani kendime ve takipçilerime bi hakaret olur derdim

[O2] ...bi insanın kendisine saygısı yoksa hiç bi şekilde karşısındaki insana da saygı göstermez

[O13] ordaki takipçiler gerçekten güvendikleri için takip ediyorlar bi şekilde ama hani kuzenim dahi olsa yapmazdım

[O22] bu yaptığım şey ciddi bir şey blog da olsa hani bu ııı güvenlik yani güvenlik çok önemli tabi ki de sosyal medyada herkesin doğru yani doğru bilgiye ulaşabilmesi için kesinlikle yazarım

[O23] meslek ahlakı diye bir şey var

Bazı öğrenciler ise bloglarında yazmayı tercih edeceklerini ancak tamamen kötülemeden ya da daha yumuşak bir dille ifade edeceklerini belirtmişlerdir.

[O6] yemeklerine kötü derim ama ortam güzel hani şeyi filan güzel derim ya bi yandan kırtarırm onu

[O5] ...belki biraz işin geyiğine dökerek yani işte yani kuzen açtı tarzında değil de hani işte henüz daha yeni açıldı bu mekan işte beklentileriniz çok büyük olmasın ama bence ışık var zamanla

daha güzel bi yer olacak orası falan biraz daha zamanla daha fazla değişiklikler yapılacak tarzında şeyler yazabilirim

[O17] espirili bir şekilde aktarırdım yani doğruyu yazardım fakat bi şakacı vesiyonla yazardım

Ancak genel kaniya rağmen doğruyu yazmamayı tercih eden öğrenciler ise tercihlerini şu şekilde ifade etmişlerdir.

[O12]doğruyu yazmazdım takipçilerimi kandırırdım ama şöyle diyebilirdim ona hani sen böyle böyle bi şey yapıcam senin iyi olduğunu yazıcam ama bu dünya bir rekabet dünyası....

[O14] Ben takipçilerimi kandırırdım çünkü daha yeni açmış orayı ve gelişebilir kendisine de görüşlerimi belirtirdim geleceğine inanırdım yani...

Doğruluk boyutunda öğrenci yanıtları incelendiğinde öğrenci yanıtlarının farklılaştığı görülmektedir. Ancak yanıtlar derinlemesine incelendiğinde; etik olan davranışı sergileyecek olan öğrencilerin bile bu davranışlarının altında yine kendi menfaatlerinin yattığı görülmektedir. Öğrenciler yaptıkları işten para kazanacakları için bunu riske atmak istemediklerini belirtmişlerdir.

3.3. Öğretmen adaylarının fikri mülkiyete ilişkin görüşleri

Öğretmen adaylarının fikri mülkiyete ilişkin görüşlerini belirlemek için hazırlanan senaryo aşağıda sunulmuştur;

“Bir üniversitenin siyasal bilgiler fakültesinde son sınıf öğrencisisiniz. Sosyal medya sitelerini aktif olarak kullanıyor ve siyasi görüşünüzü yansıtacak şekilde paylaşımlarda bulunuyorsunuz. Sempatî duyduğunuz siyasi parti tarafından yazdıklarınız bir şekilde fark ediliyor ve yazdıklarınız partinin sosyal medya hesabında yayınlanıyor. İsminiz kullanılmadığı için kendinize haksızlık yapıldığını ve emeğinizin çalındığını düşünüyor fakat yasal yollara başvurmanız durumunda görüşünüzü temsil eden siyasi partiye zarar vereceğinizden korkuyorsunuz. Bu durumda ne yaparsınız?”

Fikri mülkiyetle ilgili olarak öğrencilerden kendi fikirlerinin çalınması ve ideolojik olarak destek verdikleri kuruma verebilecekleri olası zarar arasında bir tercih yapmaları beklenmiştir. Öğrencilerin görüşlerinin derlendiği tablo aşağıda sunulmuştur.

Tablo 3. Fikri Mülkiyete İlişkin Öğrenci Görüşleri

Fikri mülkiyete ilişkin öğrenci yanıtları	
Fikri mülkiyeti önemserim	Her şekilde emek hırsızlığıdır
	Fikir ve bilgi hırsızlığıdır
	Sosyal medyada önemli bir şeyi paylaşmam

Fikri mülkiyeti önemsemem	Sosyal medyada paylaştığıma göre bunu göze almışımdır
	Sosyal medyada normal bir davranış
	Önlem almadan paylaştıysam önemsemem

Görüşmeye katılan öğrencilerin yanıtlarından dikkat çekici noktalara yer vermekte fayda vardır. Öğrencilerden bir kısmı durumu genelleyerek yapıları, küçük bile olsa, emek hırsızlığı olarak düşünmüşlerdir.

[O1] ... görüşlerim çalınıyorsa başka şeyler de çalınabilir.... bunu duyurmamak ve örtbas etmek haksızlık olur....

[O7] bende olaya toleranslı yaklaşmazdım ıı çünkü bir emeğim çalınmış...

[O23]...fikir ve bilgi hırsızlığı

Özellikle bir öğrencinin sosyal medyada paylaşılanların herkese mal olduğu anlamına gelen ve sıklıkla bunun yapılip normalleştiğine ilişkin görüşü bu konuda dikkat çekicidir.

[O6] hocam sosyal medyada fikir çalmak normalleşmiş bir şey artık yani sürekli yapılan bir şey.... herkes birbirinin paylaşımını paylaşıyor ve kimin hani esas kaynak kim olduğu belli değil bu yüzden normalleşmiş ve herkes bunu kabul etmiş bende bir şey bir tepki gösteremem yani hakkım olmaz gibi düşünüyorum.....

İki öğrenci ise isimleri geçmeden yapılacak paylaşımın önemli olmadığını çünkü zaten sosyal medyada kendileri için bu kadar önemli olan paylaşımlar yapmayacaklarını belirtmişlerdir.

[O2] benim zaten hani çok böyle özel hani değer verdiğim düşüncelerim olsa ben bunu zaten şaysız yani önlem almadan paylaşmam ıı illaki bir önlem alırım

[O3]...zaten sosyal medyada bir işte benim için çok değerli olan düşünceyi direk hani paylaşmam...

Fikri mülkiyet boyutunda katılımcılara sosyal medyada paylaştıkları özgün bir fikrin izinsiz olarak başka bir kişi ya da kurum tarafından kullanıldığında verecekleri tepkiye ilişkin bir senaryo sunulmuştur. Katılımcıların yanıtları incelendiğinde özellikle bu durumun normal olarak görülüyor olması dikkat çekicidir. Ayrıca bazı katılımcıların o kadar özgün ve özel bir fikri sosyal medya sitelerinde paylaşmayacaklarını söylemeleri de bu ortamları kullandıkları halde aslında güvenli olmadığını düşündüklerinin bir göstergesidir.

3.4. Öğretmen adaylarının erişime ilişkin görüşleri

Öğretmen adaylarının erişime ilişkin görüşlerini belirlemek için hazırlanan senaryo aşağıda sunulmuştur;

“Çalıştığınız kurum yeterli reklam yapıp müşteri bulamaması halinde kapatılacaktır. Kurum yöneticilerinden biri sizden sosyal medya hesaplarındaki herkesin hesap bilgilerini istemektedir. Daha önceden izniniz olmadan sizin bilgilerinizin paylaşılmasından ve sonrasında gelen reklamlardan rahatsız olmuştunuz ve kişilerin izni olmadan isimleri dahil olmak üzere bilgilerinin paylaşılmasının çok yanlış olduğunu düşünüyorsunuz. Bir yandan da bu işe güvenerek yeni borca girdiniz ve işinizi kaybetmek istemiyorsunuz. Bir taraftan çalıştığınız kurumu korumak adına hesabınızdaki bilgilerinizi paylaşmak istiyor, diğer taraftan izin alınmadan böyle paylaşımların yapılmasını doğru bulmuyorsunuz. Bu durumda ne yaparsınız?”

Erişime ilişkin sunulan senaryoda öğrencilerin işlerini kaybetme ihtimalleri ve başkalarının bilgilerini onayları olmadan paylaşmaları arasında tercih yapmaları beklenmiştir. Öğrencilerin genel olarak tereddüt etmeden paylaşım yapacaklarını ifade etmeleri erişime ilişkin etik dışı davranışlar açısından oldukça dikkat çekicidir. Öğrencilerin ağırlıklı olarak verdiği yanıtların derlenmiş hali aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 4. Erişime İlişkin Öğrenci Görüşleri

<i>Erişime ilişkin öğrenci yanıtları</i>	
Erişimi önemserim	Başkasının özel bilgilerini asla paylaşmam
	Farklı amaçlarla da kullanılabileceğini bildiğimden paylaşmam
Erişimi önemsemem	Bana yapıldıysa ben de yapabilirim
	Alıştığımız davranışlar olduğundan önemsemem
	Ulaşmak isteyen her şekilde ulaşabildiğinden önemsemem

Görüşmeye katılan öğrencilerin yanıtlarından dikkat çeken ifadeler aşağıda sunulmaktadır.

[O4] ...hani bunlara artık alıştığımız şeyler bence çok da etik olmayan bir şey olarak görmüyorum.

[O1] ... daha önce bana da yapmışlar ben yapardım etik olmayan bi şekilde....

[O5]... günümüzde zaten hani insanların iletişim bilgilerine de yani her şeylerine çok rahat ulaşıyor yani bu çok sıkıntı değil bence

[O3]... artık herkes çok rahat ulaşabiliyor bunlara da çok da aldırış etmezdim heralde.

[O13]... sosyal medyada ki zaten bilgilere ulaşmak çok zor değil yani

İki öğrenci ise durumu genel olarak düşünerek bu bilgilerin pek çok açıdan sakıncalı olabileceği şekilde görüş ifade etmiştir.

[O7]... çevremizde arkadaşlarımıza hatta özel hayatımıza her şeye kadar etkileyebilir ıı ben hani şahsen ilk aklıma gelen şey hani yapmazdım diye düşünüyorum.

[O22].. ama o bilgilerin başkası tarafından farklı yollarla farklı şeylerde kullanılmayacağını nereden bileceksin

Katılımcıların yanıtları incelendiğinde, pek çoğunun işi uğruna başkasının bilgilerini paylaşacakları görülmüştür. Bu durum böyle bir ikilem durumunda kendi yararlarına olacak şekilde davrandıklarının bir göstergesiymiş aynı zamanda verdikleri yanıtlardan durumu normalleştirdiklerinin de göstergesi olarak yorumlanabilir.

4. Sonuç ve Öneriler

Günlük hayatta var olan ve çeşitli şekillerde karşımıza gelen etik kavramı sosyal medyada gün geçtikçe daha fazla önem kazanmaktadır. Ancak sosyal medya ve etikten bahsedildiğinde, bu kavram bireysel değerlerden ve kültürden daha fazla etkilenen bir kavram haline almaktadır. Etik dışı olarak kabul edilen ve bilinen davranışlar söz konusu sosyal medya olduğunda da etik dışı olmasına rağmen, bireylerin maruz kalmaları arttığı için normalleşmiş ve yaygın olarak bu şekilde davranılır bir hal almıştır. İkilemler ise bireylerin karar vermelerinde zorlanacakları senaryolar şeklinde ve katılımcıların nasıl çözüm üreteceklerini belirlemek amacıyla sunulmuştur.

3 grupta toplam 23 öğrenci ile yapılan odak grup görüşmelerin öğrencilere PAPA modelindeki dört boyutu içeren etik ikilem senaryoları sunulmuştur. Öğrencilerin özellikle gizlilik boyutunda neredeyse hepsi fikir birliğine varmış ve etik olmayan şekilde davranmayı tercih etmişlerdir. Bunun genel sebebi olarak ise kendi değerlerinin sosyal medya etiğinin önüne geçmesini göstermişlerdir. Bu senaryolar bağlamında verilen yanıtlar incelendiğinde, öğrencilerin en çok tereddüt ettikleri konunun doğruluk olduğu görülmektedir. Doğruluk konusunda öğrencilerden bazıları dostluk/akrabalık ilişkisini ön planda tutarken bazı öğrenciler ise dürüst olmanın önemine vurgu yapmışlardır. Ancak öğrencilerin cevaplarında derine inildiğinde yine bazı öğrencilerin dürüstlüğe vurgu yaptıkları halde aslında kendi işlerinde iyi olmak ya da kendi işlerini kaybetmemek adına böyle bir yolu tercih ettikleri görülmüştür. Bu açıdan bakıldığında öğrencilerin temel kaygılarının etik davranmak olmadığını söylemek mümkündür. Özellikle fikri mülkiyet konusunda öğrencilerin senaryoda yapılan etik dışı davranışı normalleştirmiş olmaları dikkat çekici bir sonuçtur. Sosyal medya çok yaygın kullanıldığından yapılan paylaşımların kamusallaştırıldığı ve anonimleştirildiği en yaygın görülen fikri mülkiyet ihlali olarak karşımıza çıkmaktadır (Binark ve Bayraktutan, 2013), ortaya çıkan sonuç da bu düşünceyi destekler niteliktedir.

Yapılan görüşmeler sonucunda öğrenciler açısından sosyal medyada paylaşılan fikirlerin kamuya mal olmuş olmaları şeklinde yaygın bir görüş olduğu fark edilmektedir. Erişim konusunda öğrencilere sunulan senaryoda ise zaten sürekli başlarına gelen bir durum karşısında bu durumun kendi çıkarlarının daha önünde olmadığını ve katlanılabilir olduğunu belirtmişlerdir. Her ne kadar öğrencilerin büyük bir kısmı görüşme sırasında kullanılan senaryo gereği başkalarına dair bilgileri paylaşacaklarını ifade etmiş olsalar da aslında kendileri aynı durumu yaşadıklarında bundan rahatsız olacaklarını zaman zaman ifade etmişlerdir. Nitekim Rainie ve Duggan (2016) tarafından yapılan bir araştırmada bireylerin talepleri dışında reklam amaçlı e-posta almaktan rahatsız oldukları, bu durumun kişisel bilgilerinin üçüncü kişilerce paylaşılması anlamına geldiği belirtilmiştir. Bu durum

katılımcıların genel olarak kendi talepleri dışında reklam amaçlı bildirim almaktan hoşlanmasalar da duruma göre davranarak kendilerince gerekli gördükleri durumlarda tereddüt etmeden paylaşabilecekleri şeklinde yorumlanabilir. Her iki senaryoya verilen yanıtlardan elde edilen sonuçlar etik kuramlardan faydacılık kuramı çerçevesinde değerlendirilebilir. Öğrencilerin birkaçı dışında hepsinin kendilerine sağlayacakları faydaların etik davranışlarının önüne geçtiği, kendi menfaatleri söz konusu olduğu zaman etik dışı davranmaktan çekinmeyebilecekleri yapılan görüşmelerden elde edilen sonuçlar arasında olduğu söylenebilir. Öğrenciler verilen senaryolar arasında en çok doğruluk konusunda etik davranma eğilimi göstermişlerdir. Ancak aslında verdikleri yanıtlar incelendiğinde bu yanıtların yine faydacılık kuramı etrafında toplandığı görülmektedir.

Verilen tüm yanıtlara bütüncül olarak bakıldığında öğretmen adaylarının var olan durumlara genelde olağan yaklaştıkları dikkat çekmiştir. Bu durumun temel sebebinin hepsinin sıklıkla sosyal medya sitelerinde benzer durumlarla karşılaştıkları ve artık durumu normalleştirmiş olmaları olabilir. Ayrıca bazı öğrencilerin “bana da yapılmıştı” şeklinde karşılığa dayalı olarak durumu kabul ettiği görülmüştür. Bu durum da öğrencilerin, davranışları kabul etmede ya da reddetmede aslında kesin bir yargılarının olmadığını bir göstergesidir. Ancak bu sonuç ayrıca bir araştırma sorusu olarak karşımıza çıkmaktadır. Öğrencilerin etik konusuna bakış açıları göz önüne alındığında, sosyal medya kullanımını etik açıdan ele almamış olmaları da başka bir dikkat çeken konudur. Bu durum öğrencilerin etik/etik dışı davranışlar üzerine yeterince hakim olmadıkları şeklinde yorumlanabilir. Bu durumu değiştirmek adına alınabilecek en temel önlem elbette sosyal medya sitelerinin daha belirgin kurallar koyması olacaktır. Ancak ticari amaçlı kurulduğu bilinen bu sitelerin katı yaptırımlar koyması mümkün görünmemektedir. Ayrıca yaptırımlarla ve kurallarla önlemekten ziyade yapılan davranışlara bakış açısının değişmesi daha etkili ve önemlidir. Bu bakış açısını desteklemek ya da geliştirmek için öncelikli olarak gelecek nesillere rehberlik edecek öğretmen adaylarının öğretim programlarında bilişim etiği dersinin zorunlu hale getirilmesi, etik dışı davranışlara farkındalık oluşturmak açısından önemlidir. Ancak bilgisayar, internet ya da sosyal medyayı doğru kullanmak yalnızca Bilgisayar ve Öğretim Teknolojileri Eğitimi bölümü öğrencilerinin ya da diğer bölüm öğretmen adaylarının değil, bu teknolojileri kullanan herkesin sorumluluğundadır. Bu nedenle dijital çağın bir getirisi olan teknolojilerin doğru kullanımı üniversitelerin tüm fakültelerinde benzer şekilde desteklenmelidir.

Kaynaklar

Acquisti, A., & Gross, R. (2006). Imagined communities: Awareness, information sharing, and privacy on the Facebook. *Privacy enhancing Technologies* içinde (s. 36-58). Springer Berlin Heidelberg.

Binark, M., ve Bayraktutan, G. (2013). *Ayın Karanlık Yüzü: Yeni Medya ve Etik.* İstanbul: Kalkedon.

Bowen, S.A. (2013). Using classic social media cases to distill ethical guidelines for digital engagement. *Journal of Mass Media Ethics: Exploring Questions of Media Morality*, 28(2), 119-133

- Boyd, D., & Ellison, N. (2008).** Social Network Sites: Definition, History, and Scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13, 210-230.
- Henderson, M., Auld, G., & Johnson, N.F. (2014).** Ethics of teaching with social media, *in ACEC 2014: Now it's personal: Australian Computers in Education 2014 conference*, Australian Computers in Education Conference, [Adelaide, S. A.], pp. 1-7.
- Lenhart, A., & Madden, M. (2007).** *Teens, privacy, & online social networks* (Pew Research Raporu). <http://www.pewinternet.org/2007/04/18/teens-privacy-and-online-socialnetworks/> (Erişim tarihi: 10.04.2016)
- Mason, R.O. (1986).** Four ethical issues of the information age. *MIS Quarty*, 10 (1), 5-12
- Özlem, D. (2004).** *Etik-Ahlak Felsefesi*. İstanbul: İnkilap.
- Parrish Jr., J.L. (2010).** PAPA knows best: Principles fort he ethical sharing of information on social networking sites. *Ethics and Information Technology*, 12 (2), 187-193 .
- Rainie, L. & Duggan M. (2016).** *Privacy and information sharing* (Pew Research Raporu). <http://www.pewinternet.org/2016/01/14/privacy-and-information-sharing/> (Erişim tarihi: 10.04.2016)
- Thiroux, J.P. & Krasemann, K.W. (2012).** *Ethics theory and practice*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2006).** Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri (Güncelleştirilmiş ve geliştirilmiş altıncı baskı). Ankara: Seçkin.